

SAMAR
YAZBEK

La porțile tărâmului
de nicăieri

Traducere din limba arabă și note de
Laura Sitaru

Scriu cu patruzeci de degete.

Scriu cu ochi loviți de orbire.

Trăiesc realitatea. O consemnez. Apoi dispar.

Eu sunt cea prin a cărei gură trec morții unul după altul vâslind în urcușul lor către ceruri, prăbușindu-se apoi în sângele meu!

Eu sunt povestitoarea care contemplă viețile voastre scurte și privirea mea cade asupra voastră, așa cum s-a întâmplat în lungile nopți când râdeam și încercam să ghicim care dintre noi va încasa următorul obuz. Fac acest lucru pentru voi, este cu neputință să nu vă amintesc, să nu transform poveștile voastre în stâlpi care leagă pământul de cer.

Scriu pentru voi și despre voi: martiri ai revoluției siriene trădate.

Prima poartă

august 2012

Sârma ghimpată îmi zgârie spatele. Simt un frison în creștet care nu-mi dă pace. Sub sârmele întinse de-a lungul liniei de graniță erau săpate gropi prin care putea să se strecoare o singură persoană. Am reușit să trec peste groapă, apoi am luat-o la fugă. Am fugit cam o jumătate de oră, o distanță care trebuie străbătută înainte să traversezi granița dintre cele două țări. Nu erau mulți atunci cei care treceau granița, iar eu nu știam dacă voi fi în stare să respect toate instrucțiunile. Când am hotărât să mă întorc în țară credeam, dintr-un motiv care-mi scapă, că am să pier în zarva morții. Atunci, în clipa aceea, cu picioarele înfipite în groapă, sfâșiindu-mi spatele în sârma ghimpată. În acel loc, între cele două granițe, am ridicat ochii pentru prima dată spre cerul care stătea să se întunece. Am așteptat ore în șir să vină noaptea și să putem trece granița fără ca soldații turci să bage de seamă.

Am tras adânc aer în piept, mi-am îndreptat spatele și am apucat-o la fugă, cum ziceau instrucțiunile. Am fugit ca să trec dincolo de zona de pericol. Pământul era stâncos și anevoios, dar eu alergam cu ușurință. Un avânt pornit din inimă mă purta și mă arunca prin aer. M-am întors! Iată-mă din nou aici! Mormăi și respir greu: m-am întors! m-am întors! Am auzit sunetul unei rafale și huruitul unei

mașinării militare deplasându-se pe partea cealaltă. Doar că noi reușiserăm să trecem și să ne îndepărtăm fugind.

Aveam impresia că toate acestea trebuiau să se întâmple de multă vreme. Mi-am acoperit capul cu un văl, mi-am pus o jachetă lungă și niște pantaloni largi, căci după această traversare mai aveam de urcat un podiș înainte de a coborî în fugă ca să găsim mașina care ne aștepta. Noaptea se instalase pe deplin și totul părea obișnuit sau, cel puțin, așa am crezut. Mai târziu, în traversările mele repetate, priveliștea avea să se schimbe.

Aeroportul din Antakya putea servi drept martor la ororile care se întâmplaseră în Siria în ultimul an și jumătate. Traversarea granițelor era de asemenea un indiciu, alături de toate celelalte aspecte care mi s-au fixat în minte mai apoi și care stăteau mărturie despre schimbarea rapidă și profundă care avea loc. Însă în clipa aceea, coborând podișul cu o durere ascuțită în picioare, nu mă gândeam la toate acestea. Am ajuns la poalele urcușului, am îngenucheat, iar preț de vreo zece minute am respirat sacadat încercând să-mi potolesc bătăile inimii. Cei cu care eram au crezut că mă emoționase vederea patriei. În realitate, nu ne puteam permite acest lux. Alergaserăm mult timp, iar acum inima îmi sărea din piept și nu reușeam deloc să mă ridic.

În cele din urmă, ne-am urcat în mașină și mi-am mai tras sufletul. Șoferul era tânăr. Noi eram trei în spate și doi în față. Maysira¹ și Muhammad vor deveni în curând

1. Pentru numele proprii și toponimele din text am optat pentru o transcriere folosită în general în mass-media internațională de limbă engleză; excepție fac termenii care denumesc realități socio-culturale specifice lumii arabe care beneficiază de o transcriere fonetică specifică sistemului limbii arabe.

parte a lumii mele. Doi luptători diferiți, dar provenind din aceeași familie. Familia la care îmi voi găsi adăpost. Muhammad, un tânăr de douăzeci de ani, va deveni prietenul meu pentru totdeauna și mă va ajuta în munca mea.

Ne aflăm în împrejurimile orașului Idlib, care nu fusese eliberat în întregime de sub controlul forțelor lui al-Asad. Întâlnim multe posturi de control. Toate ale Armatei libere. Trecem fugind prin plantațiile de măslini. Intrăm pe prima poartă către tărâmul de nicăieri. Luptători care-și poartă armele și care ne arată semnul victoriei. Încerc să fur câteva fotografii scoțând capul pe geamul mașinii și desprinzându-mă de ceea ce mă înconjoară. Mașina își continuă mersul în timp ce sunetul obuzelor răzbate din depărtare. Drumul nu s-a terminat încă. O uimire amestecată cu bucurie mă furnica prin tot trupul, căci vedeam pentru prima dată pământul eliberat. Pământul era liber, însă cerul nu ne lăsa răgaz să ne bucurăm. Cerul luase foc, iar priveliștea se transformase cu totul în patru ecrane de cinema care se întrepătrund. Nu priveam doar cu cei doi ochi. Îmi apăruseră alții pe gât, până și pe urechi și chiar în vârful degetelor, așa cum au creaturile mitologice. Mi-am fixat privirea înainte, iar ochii se plimbau de la un ecran la altul. Distrugătoare, cer în flăcări, o mașină pe fundal în care se aflau o femeie și trei bărbați care se îndreptau spre Saraqib.

Tot ce se întâmplă în povestirea aceasta e real. Nu există decât un personaj imaginar aici, cel care se joacă de-a povestitorul. Eu sunt singura care reușește să treacă granița în toiul atacului de parcă aș fi un personaj născocit

dintr-o carte. Mă ajut de imaginație ca să fac față realității. Urmăresc îndeaproape detaliile acesteia și tot ce se întâmplă nu ca ființă reală, ci îmi imaginez că sunt personajul unui roman. Și mă gândesc la ce ar alege acest personaj ipotetic ca să mă întăresc și să merg mai departe. O las deoparte pe femeia reală și devin o alta, ipotetică, care trebuie să aibă reacții pe măsura celor trăite. Cum se numește acel ceva care ne împinge să ne întrebăm despre sensul existenței? Despre identitate? Despre exil? Despre dreptate? Despre nebunia sângelui? Toate drumurile acestea pe care le străbate mașina într-un întuneric desăvârșit duc către casa familiei care va deveni parte din lumea mea.

Este bizar cum îmi amintesc frânturi de întâmplări care apar și dispar. Nu aveam de gând să scriu aceste lucruri înainte de cea de-a doua vizită a mea aici. Scopul întoarcerii mele în Siria în august 2012, după ce pleasem de aici în iulie 2011, era să pun pe picioare mici proiecte pentru femei și să înființez o organizație în nordul Siriei care să le asiste material pe femei și să-i instruiască pe copii. Eram în căutarea unei idei fezabile cu ajutorul căreia să putem înființa organizații civile democratice în regiunile care ieșiseră de sub controlul lui al-Asad. Nu m-am gândit niciodată să scriu un jurnal. Mă pregăteam pentru un nou roman. Dar lucrurile s-au schimbat și a trebuit să plec. O întâmplare minoră mi-a schimbat cursul vieții și m-a făcut să scriu această mărturisire.

Pe drumul de întoarcere, chiar înainte de graniță, venind dinspre Sarmada ca să traversăm din Siria în Turcia, m-am întâlnit cu un tânăr luptător care m-a făcut să apuc pixul și să încep să notez într-un carnețel ce spune. În clipa

aceea, am hotărât că voi scrie, după ce el a spus: „Noi ne dorim aici un stat laic!¹“.

S-a întâmplat în ultima zi, cu câteva ore înainte de plecare, la punctul de control al brigăzii al-Faruq. Tânărul cu scipiri de stele în priviri povestea, sufocat de emoție, cum a părăsit „unitățile speciale“ ale armatei pentru că a refuzat să omoare oameni. Apoi a adăugat: „Cum adică să mă arunc cu capul înainte în moarte? Cine vrea să moară? Nimeni! Dar noi am fost morți, iar acum vrem să trăim!“.

Cerul era albastru. Nimic nu ne tulbura tihna, nici măcar șuieratul gloanțelor sau punctele de control. Nici măcar casele dărâmate de-o parte și de alta a drumului. Nu eram decât la mică distanță de orașul Sarmada. Îl lăsasem în urmă, cu tot cu pereții lui pictați în culorile steagului revoluției.

„Vrem un stat laic...“ a repetat și celălalt tânăr, ceva mai copt. Altul a spus: „Blestemați să fie! Toți sunt alaiuți²!“.

Celălalt l-a privit și a zis: „Nu, nu sunt toți...“.

Îl ascult cum îmi spune pentru a doua oară povestea lui cu „unitățile speciale“, în timp ce prietenul lui se apropie și îi șoptește ceva la ureche. Tânărul cu ochi strălucitori și

1. În arabă, se folosește expresia consacrată pentru o astfel de formă de guvernare în care accentul cade nu atât pe laicitate, cât pe drepturile civice și civile ale cetățenilor și respectarea acestora: *dawla madaniyya*.

2. *'Alawi* (alauit,-ți, în rom.) reprezintă un grup religios de orientare șiiită („cei care se închină lui Ali“), răspândit în mai multe regiuni din Orientul Mijlociu, dar cu precădere în Siria, unde este estimat la 12% din populație. Persecutați de-a lungul istoriei de majoritatea sunnită, dar și de alte orientări șiiite, alaiuții s-au refugiat în regiunile muntoase din Siria și Liban. În timpul mandatului lor în Siria, francezii sprijină minoritățile, iar alaiuții, alături de druzi și creștini, se numără printre aliații puterii coloniale. Secta alauită, deși minoritară, conduce Siria de la începutul anilor 1970, dinastia al-Asad fiind exponenta puterii acestora.

păr de culoarea mierii mă privește uluit. Arma îi scapă din mână și-și coboară privirea. Mă uit în ochii lui tremurânzi. Lasă arma pe jos și își întoarce fața. Cerul nu se schimbase, era tot albastru, iar muntele de piatră din spatele nostru ne contempla în tăcere. Totuși, auzeam ceva ca un țocăit, iar când tânărul și-a întors din nou fața spre mine, l-am văzut cum își mușcă buzele. A glăsuțit cu voce tremurândă, deși era același tânăr care făcea de pază înarmat la punctul de control și care își striga mânia către cer: „Iartă-mă, mătușă¹, zău că n-am știut!“. Chipul lui copilăresc își recăpătase blândețea, iar tinerii înarmați de sub pod ne priveau cu curiozitate. În apropierea lor flutura un steag alb pe care stătea scris: „Nu există alt zeu în afară de Dumnezeu, iar Muhammad este trimisul Său“. Doi dintre ei aveau bărbi lungi. Cerul era la fel de albastru, iar tânărul soldat care redevenise copil s-a apropiat de mine și mi-a spus bâlbâindu-se: „Eu nu urăsc pe nimeni, dar ăștia sunt niște câini care ne pun să omorăm oameni. Iartă-mă, mătușă dragă!“. Tânărul mai copt stătea lângă el în picioare. Ochii îi scânteiau de furie în timp ce repeta: „Noi aici vrem un stat civil. Eu fac parte din brigada al-Faruq și vreau un stat civil! Sunt student la comerț în anul II“. Nu am rămas multă vreme cu ei. I-am ascultat, apoi am adăugat: „Nu e nicio problemă. Noi să fim sănătoși!“. Doar că tânărul ai cărui ochi își mai pierduseră din strălucire era hotărât să-mi explice că nu a vrut deloc să mă jignească. I-am spus,

1. Nu este vorba despre înrudire, ci de forma politicoasă de adresare către o femeie care nu face parte din familie: ar. *hāla*(ti). Această modalitate de adresare este frecvent întâlnită în repertoriul formulelor de politețe din limbile societăților orientale.

înainte de a pleca cu alți trei tineri: „Dar eu nu sunt alauită, iar tu nu ești sunnit. Eu sunt siriană, așa cum și tu ești sirian“. M-a privit cu uimire. „Acesta este adevărul“, i-am spus, „amândoi suntem sirieni. Doar sirieni.“ Mi-am luat o mină severă urcând în mașină și părăsind punctul de control al brigăzii al-Faruq. „Cine are nevoie de pacificare aici? Cine vrea să construiască o țară din sânge și foc? Oare acest soldat care a dezertat din unitățile speciale și care a redevenit copil? Sau poate luptătorii fideli lui al-Asad?“ Tinerii m-au privit cu uimire și au început să râdă. Nu au înțeles nimic din ce spusese.

De unde le vine puterea? Care dintre noi este mai străin de sensul vieții? Și care e mai apropiat de esența ei? Noi sau ei? Ei, care trăiesc în brațele morții devorând-o ca pe o pradă ușoară în râsetele lor. Acele râsete pe care le-ar putea curma într-o clipă mașele lor deșirate. Nu sunt decât o iluzie în mințile oamenilor. Când spui „Armata liberă“, îți imaginezi o colectivitate unită, în vreme ce ei sunt... orice altceva te-ai aștepta să întâlnești când ieși pe stradă. Sunt grupuri diferite ca direcție și caracteristici. Diferiți în asprime și milostenie, diferiți în a-și însuși etica revoluționară sau în a se sustrage acesteia. Nu au nimic asemănător. Brigăzile Armatei libere sunt o copie a vieților noastre și a diferențelor dintre noi. Deosebirea este că moartea se plimbă printre ei cu ușurătatea unei pene, iar ca să se apropie de realitate, numele lor ar trebui să fie „Brigăzile rezistenței populare armate“.

Nu știu ce m-a făcut să scriu despre „porțile țărâmului de nicăieri“ și să vorbesc despre ultimul post de control înainte de a părăsi țara, dacă nu tânărul disident care se

transformase în copil. De câte ori închid ochii, îmi răsare în minte imaginea soldăţelului care şi-a aruncat arma pe jos ca să se scuze pentru o greşală de care, în fapt, nu se făcea vinovat; şi anume că „mătuşa“ din faţa lui era de aceeaşi confesiune cu ofiţerii lui din armată.

Prima poartă către Siria trecea prin infirmeria de la Rayhaniya, la graniţa turco-siriană. Aici se afla o categorie aparte de sirieni, cei care erau salvaţi din bombardamente. Camere una lângă alta duhnind de mirosul celor întinşi pe cearşafuri albe cu picioare amputate, braţe tăiate şi priviri rătăcite. Membrele lor plutesc prin aer. Munhal, unul dintre primii revoluţionari din Saraqib, mi-a spus să-mi țin firea înainte să intrăm într-o cameră în care se aflau două fete. Dayana, de patru ani, şi Shayma, de unsprezece. Un glonţ i se înfipsese în măduva spinării provocându-i Dayanei o paralizie permanentă. Zăcea resemnată ca un iepure alb înspăimântat. Cum de nu ocolise glonţul bietul trup firav de copil?! Ce ciudat! La ce s-o fi gândit lunetistul când şi-a potrivit glonţul ca să intre în spatele unei fete care traversa strada ca să cumpere dulciuri pentru *iflār*¹? Lângă patul Dayanei se afla cel al Shaymei, căreia îi fusese amputat piciorul. Bomba o surprinsese în faţa casei împreună cu familia ei. Şapte membri ai familiei fuseseră ucişi pe loc, inclusiv mama ei. Lângă patul Shaymei stătea mătuşa acesteia. Ochii Shaymei ne priveau ciudat, cu un amestec de speranţă şi teamă. A zâmbit în cele din urmă când i-am pus mâna pe frunte. O schijă îi lovise mâna stângă

1. Masă prin care se întrerupe postul în luna ramadan după căderea serii, atunci când sunt permise măncarea şi băutura.

și o zdrobise. Cearșaful alb legat în jurul taliei o acoperea până mai sus de pulpe. Un gol umplea locul piciorului lipsă. Golurile dau formă membrului uman lipsă. Nu mai suntem întregi. Suntem desăvârșirea lipsei. Ce ai putea să-i spui acestei fetițe care mă privește cu ochi încântători? Și celălalt picior fusese lovit. De altfel, avea lovituri răspândite pe tot trupul. Mi-am trecut mâna peste fruntea ei, iar un zâmbet tăcut s-a așternut între noi. Cele două fetițe nu erau singurele din această categorie. În camera alăturată un tânăr aștepta să îi fie amputat piciorul sfâșiat de o bombă. Privirea îi râdea. Un altul aștepta să i se vindece rana de la picior provocată de o schijă ca să se poată întoarce în Siria și să lupte. El este Abdallah, care șchiopăta când ne-am văzut mai târziu. Am devenit prieteni și am mers împreună spre cea de-a treia poartă a *tărâmului de nicăieri*. Pe sub bombele care cădeau, ca să bem cafeaua cu frumoasa lui iubită.

Pe coridorul spitalului, cu puțin înainte de graniță, toate mădulele sirienilor uitate din greșeală în țărâna țării tânjeau după locul rămas gol... Tinerii care zăceau cu părți din trupurile lor sfâșiate priveau pe ferestrele infirmeriei aflate la doi pași de țara lor. Acolo unde am făcut primul pas către tărâmul de nicăieri, unde după puțin timp am privit cerul aprinzându-se de bombe care cădeau deasupra orașelelor adormite, unde aveam să luăm prima noastră masă laolaltă cu unul dintre grupurile de luptători. Acolo unde am să privesc uimită chipurile tinerilor care râd atunci când bombele șuieră pe deasupra capetelor lor.

Moartea este personajul principal. Nu există povești spuse de oameni în care moartea să nu fie personajul

principal. Orice poate fi relativizat, mai puțin întâietatea absolută a morții sau a unei clipe ieșite din timp, precum aceea în care am trecut în bezna nopții dincolo de sârma ghimpată. Mergeam ca prin labirint până acolo unde băieții tăiaseră o poartă ca să putem trece. Uneori fugeam, alteori mergeam agale. Acea clipă ezitantă între exil și acasă. Acolo, de cele două părți ale gardului, trupurile ieșeau dintr-odată din întuneric și mergeam ca orbii. Ne atingeam cu umerii. Au auzit o voce care a spus „bună seara“, o voce care se ducea, alta care venea; parcă eram pisici negre, doar că nu ne străluceau ochii. Zona de graniță prin care sirienii se făceau nevăzuți odată cu căderea nopții nu era foarte mare. Oamenii intrau și ieșeau, se întâlneau în liniștea nopții. Mulți nu-și găseau liniștea. Ca o masă gelatinoasă care se prelinge.

Pe drumul de întoarcere am întâlnit doi tineri tunisieni care treceau granița. Tânărul care a mers în tovărășia noastră mi-a spus: „Atâta vreme cât va exista sprijin și finanțare pentru anumite grupuri din Armata liberă în detrimentul altora, nu va fi bine“. La fel mi-au mărturisit și soldații disidenți care nu aveau suficiente provizii, spre deosebire de grupurile islamice nou apărute care dispuneau de muniție și provizii și despre care se spunea că ar fi extremiste și sponsorizate de anumite state. Grupările din Rif, Idlib, Hama și Alep spuneau în mare cam același lucru. Doar că aceste grupări mai slab finanțate găseau întotdeauna cum să se salveze ca să nu fie înghițite de mișcările islamice, de pildă membrii acestora își vindeau propriile bunuri, se ajutau unii pe alții ca și cum ar fi fost dintr-o singură familie, uneori vindeau bijuteriile soțiilor. Când unul dintre